

bák” – mondja védekezően az angolai gyerekek egyike, amikor a rongyokból varrt babák elmondják csábító, bűnös mondókáikat. Román részletesen leírja, hogyan készülnek ezek a babák, azt is, hogyan építik fel a kastély szobájában a világjáró hajót a gyerekek, szinte észre se vesszük, hogy magából a világjáró útból alig lesz valami. De azt is részletesen megtudjuk, hogyan maszkírozza ki Tóbiás a menhely lakóinak talpát, hogy aztán színjátékot játsszon velük. Az egész könyvben éppoly fontos – ha nem fontosabb –, hogy hogyan készül a színpad, mint maga a színdarab. Román mindig hangsúlyozza, hogy a játék: játék, mindig bevezet a színpalak mögé is. Másrészt nála minden mese csak egy másikhoz képest mese. Színpadról csak színpadra léphetek. A GULLIVER-t meg lehet húzni, kihagyhatjuk belőle a szerző gorombaságait, gúnyos és ironikus megjegyzéseit (mindazt, ami jelzi, hogy „maga sem gondolta komolyan”, hogy mindez csak „példabeszéd”) – még mindig marad az egyszerű történet, amit a gyerek szobája biztonságában elolvashat, elhihet és belefeledkezve élvezhet. De ha Román könyvéből kihagynánk a „színház a színházban” ironiáját, a könyv összeomlana.

Ezért olyan ellentmondó a könyv záróképe: megnyugtató, amennyiben a könyv konstrukciójának tiszta összefoglalása, de nyugtalanító is, mert a mese nem képes rá, hogy teljesen magába zárjon, nem tud elszakítani bennünket valóságunktól. Ugyanezt egy más oldalról nézve: a színpadok és idézőjelek e bonyolult rendszerében hol találjuk a valóságot, amelyhez mindent viszonyíthatunk? A mese hitelességében való kételyeink mögött a valóság hitelességében való kételyünk rejlik. Így lelepleződik, hogy Román: Dickens, aki nem hisz a regényben, Andersen, aki nem hisz a mesében, és egy gyerek, aki nem bízik igazán sem a valóságban, sem a mesében. Így aztán a befejezés szépségében – bár alig észrevehetően és érezhetően – de mégiscsak megjelenik az álruhás nosztalgia, és nem mondhatjuk nyugodt lélekkel: „Itt a vége, fuss el véle!”

Mert e mesének nincs mondanivalója. Mert e mesének nincs tanulsága.

Ezért gondolom én, hogy Román könyve sosem lesz igazán gyermekolvasmány, ezért tartom Román könyvét „modernnek”, bár-

mennyire szeretett volna is nem modern könyvet írni. Ez nem jelenti, hogy a könyvet nem tartom nagyszerűnek. Végeredményében minden mű, a legszebb is, nemcsak siker, hanem egy fiaskó emlékműve is. Sosem sikerül egészen felégetnünk magunkat és világgunkat.

1973

Gábor Miklós

-;

(OSVÁT ERNŐ „ÖSSZEGYŰJTÖTT ÍRÁSAI”-RÓL)

Osvát Ernő: Az elégedetlenség könyvéből.

Összegyűjtött írások

Kiss József Könyvkiadó, Budapest, 1995.

302 oldal, 1200 Ft

A Mondat álarcosbálján – ahol a Hasonlat Herceg egészen biztosan Krúdy lesz – Osvát Ernő valószínűleg a Gondolatjel Grófjának öltözve vagy a Pontosvessző Lovagjaként lép majd a magyar Parnasszus panteonjának nagytermébe...

Feltéve persze, ha egyáltalán elmegy; a Szerkesztők Szerkesztőjének puritán életmódjáról már életében legendák keringtek. Ezek ma is maszként takarják el Osvát Ernő arcát. Portréja ezért korántsem teljes.

Ki volt ez a papos külsejű, tragikus sorsú ember, akinek neve szinonimája a *Nyugat* elnevezésének, akit – talán az egy Hatvany Lajost kivéve – mindenki szeretett? Ki volt ez a kötet nélküli irodalmár, aki útkeresőként literatúránk körtöltésére ment fel, és mint felfedező a magyar irodalom Parnasszusáról jött le?

Osvát Ernő százhusz esztendővel ezelőtt született. Joghallgatóként kezdte az egyetemet, majd átnyergelt a bölcsészetre, miközben az orvostudományi előadásoknak is szorgalmas látogatója volt. De sem jogász, sem tanár, sem orvos nem lett belőle; diplomát egyikből sem szerzett. A századvég irodalmi életében kritikusként jelentkezett. 1897 de-

cembere és 1903 februárja között folyamatosan és sokat publikált, aztán váratlanul az írást is abbahagyta. 1919 és 1928 néhány hónapját kivéve – amikor a megélhetési gondok már elkerülhetetlenül rákényszerítették – szinte egyetlen sorát sem jelentette meg. Mind nevesebb kritikusként a századfordulón titokban azt tervezi: maga is író lesz. Előbb egy novellafüzért kezd el publikálni, de sosem fejezi be. Majd regényírásba fog, két folytatás után azonban annak is abbahagyja a közlését. Végül egy másikat hirdet, azonban a műnek egyetlen betűje sem jelenik meg. Első saját lapja, a *Magyar Génusz* szerkesztését bő félévnyi megfeszített munka után 1903 márciusában egyszerűen megunja, és – másokra testálja. Ezután közel fél évtized telik el különböző lapalapításokkal; a *Nyugat* végül is harminchárom esztendőn át létezik. Bár Osvát neve csupán 1919-ig szerepel a címlapon, haláláig a folyóirat arculatformáló személyisége marad. 1929-ben – két esztendővel a felesége öngyilkossága és alig néhány perccel leányuk halála után – föbbe lövi magát.

Nos, hirtelenében, durva kézzel efféle portré lehet rajzolni Osvát Ernőről. Persze ez a kép erősen elnagyolt, ahhoz azonban talán még így is elegendő, hogy az olvasó számára körvonalazza azokat a határokat, amelyek között az Osvát Ernő ÖSSZEGYŰJTÖTT ÍRÁSAI-t tartalmazó kötet lapozgatása közben feltétlenül tájékozódnia kell. A kötet *névtelen* összeállítója azonban ózdkodhatott e feladattól, mert könyvében sem elő- vagy utószónak, sem pedig kísérőtanulmánynak nyoma sincs.

A kétségkívül tetszetős kötés hátoldalára írt néhány sor valószínűleg a tájékoztatás és nem a nevetetés szándékával íródott – pedig mosolygásra készítet: „*Osvát Ernőről mindenki hallott, mindenki tudja, hogy a legendás Nyugat nem kevésbé legendás szerkesztője volt; róla, a magyar irodalomban betöltött szerepéről, életművéről kötetek jelentek meg, de az ő művei gyakorlatilag hozzáférhetetlenek voltak: ötven évvel ezelőtt, 1945-ben jelentek meg írásai egy kis példányszámban napvilágot látott kötetben, a Nyugat kiadásában.*”

Egyetlen, bekezdésnyi mondatban ritkán olvasható ennyi kifogásolni- és megcáfolnivaló!

Előszőr: Osvát írásainak böngészésekor vajon elegendő-e, ha valaki már hallott róla, és tudja, hogy a *Nyugat* szerkesztője volt?

Egyébként is, mit jelent az, hogy „*mindenki hallott*” Osvát Ernőről, és a „*legendás*” jelző vajon nem túlfújt léggömb-e? (Példám szándékosan nem ide való és szélsőséges: Horthy Miklós emlékiratainak lapozgatásakor tényleg elegendő lenne annyit tudni róla, hogy egy időben Magyarország sokat emlegetett Kormányzója volt?) *Másodszor:* Osvátnak „*a magyar irodalomban betöltött szerepéről, életművéről*” milyen könyvek jelentek meg? Tudtommal Fráter Zoltán 1987-es munkáján kívül egyetlen Osvát-monográfia sem született. *Harmadszor:* a fél évszázaddal ezelőtt megjelent kötet nem „*a Nyugat kiadásában*” látott napvilágot, hanem a *Nyugat Kiadó és Irodalmi R.T.* gondozásában. Tudom, majdhogynem ugyanarról beszélek, de azért talán mégsem... Félreértésekre adhat ugyanis okot, hogy ha a folyóirat 1941-ig jelent meg *Nyugat* néven, akkor miként adhatott ki még évek múltán is könyvet. Arról valószínűleg azért nem hallott „*mindenki*”, hogy a lap egyik belső munkatársa, Gellért Oszkár a *Nyugat* megszűnte után még néhány esztendeig működtette az azonos nevű kiadóvállalatot... *Negyedszer:* 1988-ban Gyomaendrődön megjelent egy Osvát-kötet; az 1930-ban kiadott aforizmagyűjtemény második kiadása. Osvát Ernő írásainak legismertebbjei, az aforizmák tehát elérhetők.

Az Osvát Ernő ÖSSZEGYŰJTÖTT ÍRÁSAI-t tartalmazó kötet hátsó kötéstábláján olvasható kiadói kedvcsináló zárószavai szerint „*Osvát Ernő írásai ma is szellemi élményt nyújtanak: a változás pillanatában láthatjuk a magyar irodalom nagy korszakának kezdetét, így új értelmet nyernek általuk az iskolai irodalomórákon hallottak. Megkerülhetetlenek ezek az írások mindazok számára, akik a magyar irodalomnak ezt a korszakát, s magát az irodalmat mélyebben akarják megérteni.*”

Osvát Ernő írásai „*megkerülhetetlenek*” lennének? A korszak kritikusai közül Salamon Ferenc, Péterfy Jenő és Riedl Frigyes művei minden bizonnyal megkerülhetetlenek, de Osvátéi? Természetesen hozzátartoznak a századforduló palettájának színeihez, ám egy-két írás kivételével nem hinném, hogy a most megjelentetett gyűjtemény a reveláció erejével hatna bárkire. Szépirodalmi kísérletei is vitathatatlanul érdekesekek, hamar elhallgató írójuk azonban mégsem tűnik a modern magyar próza fájdalmas veszteségének. A bí-

rátatok egy része olyan szerzők műveiről íródott, akiknek nevét talán még a lexikonokban sem lehetne fellapozni. (Vajon ki lehetett Czarina Szilárd, Szamolovszky Gyula, Kemechey Jenő, Kálnay László, Palotai Hugó vagy mondjuk Szüry Dénes?) A korszak – ma már tudjuk – másod- és harmadvonalához tartozók (Kóbor Tamás, Herczeg Ferenc, Rákosi Viktor, Czóbel Minka, Szöllősi Zsigmond és Szomaházy István) műveiről írott Osvát-kritikák éppen úgy forrásértékű bírálatok, mint az Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza, Bródy Sándor és Papp Dániel könyveit tárgyalók, ám szerzőjük valójában semmi megkerülhetetlenül újat nem fogalmazott meg bennük. (Szerintem „az iskolai irodalomórán” még a legutóbb említett nevek sem igen hangoznak el, nemhogy a többieké... Akkor meg miféle „új értelmet” nyerhetnek Osvát Ernő írásai alapján az iskolában hallottak, és a könyvvel vélhetően megcélzott diákok mit tudnának kezdeni vele?)

Nem a rosszmájúság iratja velem mindezt. Úgy gondolom azonban, a misztifikációnak az irodalomban sincs helye. Ráadásul saját írásairól maga Osvát Ernő is hasonlóan vélekedett. Legjobb barátja, Elek Artúr hagyatékában található egy feljegyzés, amely szerint Osvát 1907 júliusában azt mondta neki, hogy „sokat adnék érte, ha soha semmi írásom meg nem jelent volna. Amit egész fiatalon írtam, az zöld dolog, amit később írtam, azokat nem szégyenleném, de olyan jelentőségekről [minden bizonnyal: jelentéktelenségekről – S. G.] írtam őket”.

Akkor mégis miért olyan fontos ez a gyűjteményes kötet? Mert hát nagyon fontos, ebben szemernyi kétségem sincs.

Először is azért, mert mondatszerkesztést lehet tanulni belőle. Osvát Ernő a magyar mondatnak Krúdyhoz, Kosztolányihoz és Máraihoz mérhető mestere volt. A magyar irodalomban nem ismerek még egy írót, aki hozzá hasonlóan kedvel és magabiztossággal használta volna a gondolatjelet és a pontosvesszőt; segítségükkel Osvát Ernő már a mondatait is retorikailag építette fel.

Másodszor pedig azért tartom fontosnak a kötetet, mert az író Osvát Ernő összegyűjtött munkái a zseniális szerkesztőhöz visznek közelebb. Szabatos kifejezőmódja, kímélet-

len, ám ugyanakkor becsületos, őszinte és szakértő kritikája pályája második felében legalább annyira jellemezte, mint az elsőben. Csakhogy amíg korábban ceruzát vagy tollat ragadott, hogy azon nyomban felhívja a figyelmet valamely már megjelent könyv erényeire és gyengéire, a későbbiekben mindezt szóban és a kéziratokkal kapcsolatban tette, hogy azok majd minél tökéletesebben jelenhessenek meg. A fennmaradt korrektúrák saját kezű javításait böngészve érthető meg igazán, hogy mire gondolhattak a kortársak akkor, amikor az alkotó Osvát Ernő meddőségét a túlságosan magas mércével és a már-már mániákus önkritikával magyarázták.

A fiatal Osvát Ernő leginkább talán író akart lenni. Az orosz irodalom rajongója volt; századunk első éveiben ő is regényen törte a fejét, amelybe – a másik barát, Nagy Endre találó meghatározásával élve – majd beleletemezhet, mint fáraó a maga piramisába. Csakhogy hamar szembesülnie kellett azzal, hogy nem képes úgy írni, mint Tolsztoj, a példaképe, vagy Ambrus Zoltán, akinek műveit a hazai kortársak munkái közül a leg többre becsülte. Ekkor előbb szépírói terveiről mondott le, majd jóformán az írásról magáról is, amikor azt kezdte érezni, hogy bírállataival eszményei, például a csodált Péterfy Jenő nyomába sem léphet. Úgy járt, mint az az asszony, akiből bába lesz, mert maga nem tud életképes gyermeket a világra hozni, és ezért a szülés mindennél fontosabbá válik számára. Osvát mások műveinek napvilágra segítésében élte ki korán elvetelt ambícióit; saját korlátainak felismerésétől nagy elhivatottsággal gyűjtötte a tehetségeket.

Nyilván szerkesztőként is voltak kétségei, csakhogy mérce híján nem adhatta fel. (Meg aztán hová is hátrálhatott volna? Az írást abba lehet hagyni, a gondolkodást sohasem.)

Élete végéig gyötörte a maga írásképtelensége. A meddősege, ahogyan haragosa, Hatvany Lajos nevezte Osvát írásképtelenségét. Osvát Ernő is hasonlóképpen jellemezte állapotát 1926 februárjában egy Gellért Oszkár-nak küldött levélben: „a meddőség leküzdhetetlen: nem betegség, hanem átok”.

Mindezt említenie kellett volna annak az elő- vagy utószónak, netán kísérettanulmány-nak, amelyet annyira hiányolok a gyűjteményes kötetből. Az efféle kiadványok eseté-

ben célszerű felkínálni az olvasónak egyfajta szemüveget, amelynek segítségével élesebben meglátja, amit néz. Persze aztán már csak rajta áll, él-e a lehetőséggel.

Mindenesetre, aki könyvtárban keresi a könyvet, ne lepődjön meg a címegezésen. Számomra teljességgel érthetetlen, hogy a kötet címe (AZ ELÉGEDETLENSÉG KÖNYVBŐL) miért azonos az 1930-ban és 1988-ban megjelentetett aforizmagyűjtemény címével. Ezen elnevezéssel Osvát Ernő eredendően egyik aforizmasorozatát bocsátotta útjára; a halála utáni esztendőben innen vette át a címet az aforizmákat tartalmazó kötet szerkesztője. Ezt a mostani könyv jegyzetei elé írt féloldali bevezető is említi. Csak éppen azt nem magyarázta meg az írója, hogy mivel indokolható a címazonosság. A könyv egészére ugyanis – annak ellenére, hogy az aforizmákat is tartalmazza – nem igaz a cím sugallta előfeltevés.

Az egyszerűség kedvéért a továbbiakban is alcímén (ÖSSZEGYŰJTÖTT ÍRÁSOK) emlegetem a legújabb Osvát-kötetet.

A címválasztáshoz hasonlóan azt sem értem, hogy az impozáns kiállítású, kemény kötésben megjelentetett és ebből következően meglehetősen drága könyvben miért nincs feltüntetve az írások sajtó alá rendezője.

Legalább tudnám, kinek címezzem a következőket.

Tisztelt Ismeretlen, a századforduló magyar irodalmával foglalkozók igazán hálásak lehetnek Önnek az „Osvát-összes” kiadásáért. Ám, mint említettem, nem azért, mert könyvében „megkerülhetetlen” írásokat gyűjtött egybe, hanem mert az „Osvát-rejtély” megoldásához ad nélkülözhetetlen segítséget. Osvát Ernőhöz közelebb kerülni pedig annyi, mint ha a *Nyugathoz* férkőzhetnénk még közelebb.

Téma és műfaj szerint csoportosította a különböző írásokat, amelyek időrendben követik egymást az egyes fejezetekben. Ez jelentős mértékben megkönnyíti a tájékozódást a könyvben. A jegyzetekben – az oldalszámok híján – majdnem pontosan közli az első megjelenés időpontját és helyét, egyúttal azt is jelezve, ha valamelyik írás először lát napvilágot kötetben.

A szöveggondozás és a szerkesztés során azonban alapvető hibákat követett el.

A jegyzeteket azzal kezdi, hogy kiadása részben Osvát Kálmán 1945-ben megjelentetett kiadványán alapszik. Ön azonban ezt a kézenfekvő megoldást nem iránymutatónak tekintette, hanem munkáját könnyítő eszköznek. Márpedig könnyen megbosszulhatja magát, ha valaki kibúvókat keres a szöveggondozáskor. Ön sajnos belelépett ebbe a csapdába.

Ha vette volna a fáradságot, és legalább néhány esetben összehasonlítja Osvát Ernő eredeti folyóirat- vagy napilapközlését ugyanannak az írásnak 1945-ös kiadásával, pillanatok alatt rájöhetett volna, hogy Osvát Kálmán rendkívül hanyag munkát végzett. Mivel Ön ezt nem tette meg, és a sajtó alá rendezéskor a fél évszázaddal ezelőtt megjelent könyvből dolgozott, az ÖSSZEGYŰJTÖTT ÍRÁSOK valósággal hemzseg a hibáktól.

A negatív csúcspot, azt hiszem, Osvát Ernőnek Herczeg Ferenc IDEGENEK KÖZÖTT című regényéről írt második, eredetileg az *Új Magyar Szemle*ben közzétett bírálata jelenti. Összehasonlítva az Ön könyvében megjelenttel, összesen 19 eltérést találtam! Kiadása ebből 17-et Osvát Kálmánéból örökölt, a maradék az ÖSSZEGYŰJTÖTT ÍRÁSOK saját hibája. A névelők és névmások időnkénti elhagyása ugyan nem különösebben zavarja az értelmezést, miként az sem, ha a *fölött* helyett „felett”, az *is* helyett „és”, a *mi az*, *amire* helyett pedig „hogy mire” van írva, az viszont már nem mindegy, hogy *előkelőbb* vagy „előkelő”, *kényszeréből* vagy „kényszerűségéből”, *mielőtt* vagy „anelkül, hogy”, illetve *sablonemberek* vagy „szablonemberek” olvasható! E hibákat, Tisztelt Ismeretlen, Osvát Kálmán könyvéből másolta át. (Az idegen szavak következetlen átírását már nem is tekintettem tévesztésnek; igaz is, a „jongleur”-t miért hagyta változatlanul, ha a *carrière*-t „karrier”-ként közölte?)

Az Ön által gondozott szöveg saját tévesztései közül nekem az a kedvencem, amelyik esetében „kényszerűség”-re cserélte fel a *kicsinyeskedést*...

Kérem, ne vegye kicsinyeskedésnek ezt a csupán egyetlen Osvát-írás alapján összeállított hibajegyzéket! Nem kioktatni akarom, inkább felhívni a figyelmét arra, hogy szöveggondozáskor sohasem bízhatunk senkiben! Alapvető textológiai elv, hogy lényegében képtelenség egy szöveget hiba nélkül repro-

dukálni. A lehető legnagyobb körültekintéssel ugyan, de azért mégis törekedni kell rá...

Miként azon bírálatok esetében Ön is tette, amelyeket az ÖSSZEGYŰJTÖTT ÍRÁSOK közül először kötetben. A jegyzetekben jelzi, hogy ezeket Fráter Zoltán könyve és tanulmánya alapján szerkesztette kötetébe. Az elterések száma e most először gyűjteménybe kerülők esetében elenyésző, különösen Osvát Kálmán munkájához képest.

Ám, Tisztelt Ismeretlen, sajnos ezeknél is gondatlannak bizonyult. Az ÖSSZEGYŰJTÖTT ÍRÁSOK-ból kihagyta Osvát Ernőnek Herczeg Ferenc ARIANNA című novelláskötetéről írt bírálatát. Pedig Fráter Zoltán utal erre a kritikára az Ön által is felhasznált monográfiában! (Fráter Zoltán: OSVÁT ERNŐ ÉLETE ÉS HALÁLA. Bp., 1987. 240. 34. lábjegyzet.)

Még csupán egyetlen apróságra szeretném felhívni az esetlegesen újabb kiadást tervezők figyelmét.

Reichard Piroska évtizedekkel ezelőtt megjelentetett egy tanulmányt OSVÁT ERNŐ JEGYZETEI címmel. (*Nyugat*, 1933. november 1. 381–399.) Ebben Osvát Ernő közeli barátja jó néhány figyelemre méltó töredéket is közölt. Ezek közül Szilágyi Gézának a HOLT VIZEKEN című verseskönyvéről írtak befejezetlenül is megérdemelnék, hogy kötetbe kerüljenek, és talán az aforizmacsokorhoz is lenne mit hozzákötni.

Az ÖSSZEGYŰJTÖTT ÍRÁSOK hátoldalára nyomtatott szöveg egy Babits-idézettel zárul: „Osvát műve nem maradhat csupán kegyeleti tárgy: az irodalom eleven táplálékává kell válnia.” Nos, függetlenül attól, hogy ki fogalmazta meg mindezt, szerintem semmit sem jelent. Látványos szóvirág – miként *önmagában* bírálatom bevezető mondata is az lenne.

Már csak ezért is remélem, hogy a fentiekben sikerült érzékeltetni: a sokat emlegetett szerkesztő Osvát Ernőhöz az írásain keresztül lehet igazán közel férkőzni. Mindenekelőtt a *Nyugat* és előzményei miatt lenne jó, ha a jelzett kiegészítésekkel és igényesebb szöveggondozással a későbbiekben még mélyebben tudnánk a Gondolatjel Grófjának és a Pontosvessző Lovagjának álarca mögé tekinteni.

Sánta Gábor

HAZAUTAZÁSOK, VÖRÖS POSTAKOCSI NÉLKÜL

Kálnay Adél: *Fénykép anyám kezében*
Pantaleon Kulturális Egyesület, 1992.
104 oldal, ár nélkül

Kálnay Adél: *Szindbád ismét elindul*
Argus Kiadó–Széphalom Könyvműhely, 1994.
135 oldal, 180 Ft

Kálnay Adél: *Kövek ideje*
Argus Kiadó–Széphalom Könyvműhely, 1996.
227 oldal, 600 Ft

Kálnay Adélnak hat könyve jelent meg eddig: a felsoroltakon kívül egy meseregény, egy verses képeskönyv és az első kötetben szereplő TÉL című kisregény, amit a szerző 1994-ben önálló könyvként ismét közreadott. Egy évtizeddel ezelőtt befutott írónak számított volna, aki ezt elmondhatja magáról; Kálnay Adél pedig majdhogynem a pályakezdők közé sorolódik, és a kritikusok figyelmét is kevésbé sikerült felkeltenie. A kevés fellelhető recenzió szerzője is zömmel a legifjabbak közül való, akik rájuk rótt szerkesztői vagy tanári feladatot teljesítettek a kritika megírásakor. A szakma nevesebbjei nem érezték feladatuknak a kötetek bírálatát. Vajon miért?

Kálnay Adél egyes szövegei – különösen az első két kötetben olvasható kisprózák és a KÖVEK IDEJÉ-ben olvasható kisregény, a HÁBORÚS TÖRTÉNET – nem győzik meg a sokat próbált kritikust arról, hogy amit olvas, az csakugyan egy szépíró prózája. A jó prózának egyfajta belső lélegzése van; ahogyan a különböző mondatrészek, különböző hangrendű és zöngésségű hangzók, egyszerű és összetett, alá- és fölrendelt, rövid és hosszú mondatok váltogatják egymást, vagy éppen tudatosan komponált egyformaságban hullanak egymásra, ez a nyelvi alaplűktetés, senki máséval össze nem téveszthető faktúra alkotja az irodalmi mű alaprégét. Még nem biztos, hogy festeni tud majd, de a vászna mindenestre már megvan annak, aki képes ennek a felületnek a megalkotására; és a tétel megfordítása már bizonyos: aki nem képes rá, az sohasem hozhat létre irodalmi műal-